

Transatlantska inicijativa za pregovore Srbije i Kosova

Savet za inkluzivno upravljanje (Council for Inclusive Governance - CIG) u saradnji sa i uz podršku Fonda braće Rokfeler (Rockefeller Brothers Fund - RBF) je 2. oktobra 2020. godine organizovao drugu debatu putem video linka za nekoliko bivših visokih američkih i evropskih diplomata, a na temu pregovora između Kosova i Srbije. Učesnici su predložili da sve strane: Priština, Beograd, SAD i EU, treba zajedno da rade na postizanju konačnog sporazuma između dve strane. Oni su preporučili da SAD i EU treba da se dogovore o nizu pregovaračkih principa i da zajedno vode pregovarački proces.

Pravi mirovni sporazum je onaj koji eliminiše sve postojeće i potencijalne buduće pretnje za odnose između Kosova i Srbije, kao i za mir u regionu. Da bi postigle takav sporazum, sve strane: Srbija, Kosovo, SAD i EU, treba da u nekoj meri prilagode svoje politike. Priznanje Srbije je ključni element za stvarni mir. Ali Srbija traži nešto zauzvrat. S druge strane, Kosovo nema šta da da Srbiji, mada bi svakako moglo da bolje zadovolji potrebe sopstvene srpske zajednice, EU može da ponudi mnogo toga što Srbija želi i što joj treba. Za razliku od EU, SAD nemaju „ponudu članstva u EU“, ali imaju veliki politički uticaj u Prištini i Beogradu.

Ovaj izveštaj zasnovan je na diskusiji održanom u skladu sa Čatam Haus (Chatham House) pravilom, nije zasniva se na konsenzusu i predstavlja skup stavova različitih učesnika. Učesnici su učestvovali u svojim ličnim svojstvima. CIG je pokušao da bude tačan i uravnotežen u predstavljanju sadržaja diskusija i traži razumevanje onih učesnika čije primedbe možda nisu u potpunosti obuhvaćene u ovom kratkom izveštaju. Izveštaj ne odražava nužno stavove pojedinačnih učesnika, CIG-a ili RBF-a.

Mnogi od učesnika su tvrdili da je za uspeh eventualne zajedničke transatlantske inicijative potrebna hrabra vizija i posvećenost. Srednjoročni cilj trebalo bi da bude pomoć Srbiji i Kosovu da postanu ubedljiviji kandidati za članstvo u EU. Krajnji cilj bi trebalo da bude njihovo članstvo u EU, kao dve nezavisne države koje se međusobno priznaju i neguju dobrosusedske odnose.

- SAD i EU treba da se dogovore o zajedničkoj viziji sporazuma i o mehanizmu za njegovu primenu. SAD i EU treba da pregovore pretvore u zajednički napor, obavezujući se na sporazumno delovanje i redovnu koordinaciju i konsultacije, slično pregovorima iz Beča 2007. godine. Obe strane u pregovorima pretenduju na pristupanje EU, ali EU sve više gubi svoj uticaj. „SAD ostaju jedina velika sila koja je bitna u regionu“, dodao je učesnik.
- Plan EU i SAD treba da navede krajnji cilj: uzajamno priznavanje i integraciju i Srbije i Kosova u EU. EU i SAD takođe moraju da pomognu Srbiji i Kosovu u borbi protiv korupcije i ojačaju vladavine prava kako bi ih bolje pripremile za članstvo u Uniji.
- SAD i EU treba da navedu Kosovo i Srbiju da se dogovore i obavežu u vezi sa okvirom i rasporedom postizanja mirovnog sporazuma.

Stabilan i demokratski region je u interesu EU i SAD. Članstvo Kosova u međunarodnim organizacijama, poput Interpola, doprinelo bi bezbednosti regiona. Stoga bi SAD i EU trebalo da rade na uvođenju Kosova u ove međunarodne organizacije.

Izazovi za sporazum

Centralni izazov za okončanje sukoba sa mirovnim sporazumom je taj što Srbija i Kosovo nisu razvijene demokratije. Njihove političke elite i dalje su više zainteresovane za očuvanje vlasti nego za rešavanje spora. Sukob pomaže elitama da skrenu pažnju javnosti sa pitanja korupcije, organizovanog kriminala i nezaposlenosti. Mnogi smatraju da lideri percipiraju da vladavina prava ugrožava njihovu moć. Paralelno sa vođenjem pregovaračkog procesa, inicijativa SAD i EU trebalo bi da izvrši pritisak na Srbiju i Kosovo da se pozabave pitanjima vladavine prava.

Debata se vodila i oko toga da li proces treba da bude postepen ili zasnovan na principu tzv. „velikog praska“. Neki su istakli da proces „korak po korak“ više ne funkcioniše. „Model briselskog dijaloga nadživio je svoju korisnost.“ Glavni nedostaci modela koji je do sada primenjivan su ti što se zasniva na procesu bez vremenskog rasporeda i sa otvorenim/beskonačnim dijalogom. Upravo to preferiraju i kosovski i srpski lideri. Učesnici su prepoznali da je stari briselski proces postigao značajne rezultate i da je možda bio pravi model 2010. godine, odnosno u momentu kada Priština i Beograd uopšte nisu imali komunikaciju. Mnogi su takođe kritikovali inicijativu Donalda Trampa (Donald Trump) inicijativu koja je dovela do nekoliko pisama o namerama koje su Beograd i Priština potpisali odvojeno, ali bez jasne posvećenosti primeni onog što je potpisano. Takođe, mnogi su sugerisali da je sada vreme za odvažniji proces koji bi bio zasnovan na tzv. „velikom prasku“ i koji bi jednom zauvek rešio problem.

Preporučeni model tzv. „velikog praska“ trebao bi direktno da bude usmeren na spor oko statusa. Načelo multietničnosti trebalo bi da bude srž pregovaračkog procesa. Da bi bile uspešne, SAD i EU treba da pojačaju pritisak na strane u sukobu, sa kombinacijom „štapova i šargarepa“. Iako izgleda da Brisel i Vašington ne vide hitnost u rešavanju ovog spora na Balkanu, mnogi su rekli da je rešavanje sukoba transatlantski bezbednosni interes. Inicijativa SAD i EU trebalo bi da ima zajedničku strategiju, osećaj hitnosti, vremenski raspored i zajedničku posvećenost postizanju i primeni sporazuma.

Iako postoji široka saglasnost da krajnje rešenje treba da uključi priznanje, međunarodni i lokalni kreatori politika izneli su različita gledišta o načinima kako do se do njega može stići. Scenario podele teritorije Kosova koji je preferiran u Srbiji nije omiljen u međunarodnoj zajednici. To bi mogla biti opcija na listi, ali na kraju, rekao je jedan govornik. Cilj međunarodne zajednice ne bi trebalo da bude stvaranje novih granica, već omogućavanje da postojeće granice postanu irelevantne. Mnogi govornici su tvrdili da je primena principa „prilagođavanja“ granica i izolovanje njegovih posledica samo za Kosovo gotovo nemoguće. Međutim, drugi govornik je rekao da ako se Srbija, Kosovo i međunarodni posrednici slože da je „ovo poslednja promena granica u regionu“, to neće imati regionalne posledice. Velika većina učesnika rezolutno je smatrala da SAD i EU ovu opciju uopšte ne treba razmatraju.

Druga opcija je da Kosovo kosovskim Srbima ponudi dodatna prava uspostavljanjem dogovorene Zajednice opština sa srpskom većinom. Neki su sugerisali da bi formiranje Zajednice trebalo da bude deo konačnog dogovora.

S obzirom na to da Kosovo i Srbija verovatno neće sami doći do rešenja, zajednička akcija SAD i EU je neizbežna. Neki učesnici su naveli da je procesu dijaloga potreban podsticaj. Jedan od učesnika je sugerisao da je demontiranje UNMIK-a i nuđenje Kosovu članstva u UN jedan od podsticaja koji mogu biti relevantni. Drugi govornik je predložio da se fokus sa diskusija o statusu prebaci na kretanje ljudi, robe i kapitala i osnaživanje stanovništva. Berlinski proces je dobar mehanizam za sprovođenje takvih ideja. Vladavina prava takođe treba da postane glavni prioritet međunarodne zajednice. „Prvo vladavina prava, a potom sveobuhvatni sporazum.“

Neki od elemenata sporazuma su spomenuti tokom diskusija.

- EU obema stranama treba da jasno da do znanja da ne prihvata „neliberalne demokratije“ u članstvu Uniju. Srbija bi trebalo da zna da će sa trenutnim tempom reformi vezanih za vladavinu prava trebati decenije da bi dostigla kriterijume za članstvo u EU. EU može ponuditi veću podršku za ispunjavanje kriterijuma, ali bez olakšavanja ispunjavanja uslova.
- SAD i EU dogovaraju se o zajedničkim vodećim principima na kojima se sporazum treba da se zasniva. Jednom kada se SAD i EU dogovore o zajedničkoj akciji, bilo bi mnogo lakše ubediti Kosovo i Srbiju da pregovaraju, i na kraju da pristanu na sporazum. Zajedničko delovanje SAD i EU ima mnogo više uticaja od samostalnog angažovanja.
- Kosovo osniva Zajednicu opština sa srpskom većinom, kako je dogovoreno 2013. godine u Briselu.
- Srbija se u srednjem roku se odriče svojih pretenzija na Kosovo po uzoru na model „dve Nemačke“ ili takozvanu „normalizaciju bez priznanja“, ali Beogradu treba jasno staviti do znanja da kraj procesa treba da uključi priznanje.
- Pet članica koje ne priznaju EU obavezuju se da će priznati Kosovo nakon zaključenja sporazuma između Prištine i Beograda.
- EU treba da više pomaže Srbiji da ispuni kriterijume za članstvo u EU.
- SAD i EU treba nude veliku finansijsku podršku Srbiji i Kosovu zasnovanu na principu „više za više“ – odnosno podršku koja se povećava sa pozitivnim koracima u dijalogu, kao i reformama vezanim za vladavinu prava.

U zaključku, govornici su istakli da pravac dijaloga Kosova i Srbije zavisi od toga ko će pobediti na predsedničkim izborima u novembru u SAD. Ponovo izabrana Trampova administracija nastavila bi slične simboličke, nesuvisle poteze koji neće približiti strane sporazumu. Sa druge strane, administracija predsednika Bajdena (Joe Biden) radila bi zajedno sa evropskim partnerima, ponovo primenjivala crvene linije na opcije koje stvaraju destabilizaciju i na kraju dovela strane bliže sporazumu. Uloga civilnog društva u Srbiji i na Kosovu u promociji mirovnog sporazuma i demokratskih vrednosti je nezamenljiva, posebno kada su mnogi važni delovi civilnog društva, poput medija i univerziteta, pod kontrolom vladajuće većine, sugerisali su mnogi od učesnika.

Učesnici

- Dženifer Braš (Jennifer Brush)**, bivša ambasadorica; bivša direktorka, Kancelarija za Jugoistočnu Evropu, Stejt Department SAD; bivša zamenica Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara UN za Kosovo
- Stiven Burg (Steven Burg)**, predsedavajući Upravnog odbora, Savet za inkluzivno upravljanje; profesor, Univerzitet Brandejz
- Robert Kuper (Robert Cooper)**, bivši savetnik, Evropska služba za spoljne poslove
- Tomas Kantrimen (Thomas Countryman)**, član Upravnog odbora, Savet za inkluzivno upravljanje; bivši pomoćnik sekretara, Stejt Department SAD
- Greg Delavi (Greg Delawie)**, bivši ambasador SAD na Kosovu
- Špetim Gaši (Shpetim Gashi)**, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
- Sebastijen Grikur (Sebastien Gricourt)**, direktor, Balkanska opservatorija; Fondacija Žan Žore; savetnik za međunarodna i bezbednosna pitanja, Socijalistička partija (Francuska)
- Stiven Hajnc (Stephen Heintz)**, predsednik, Fond braće Rokfeler
- Žan-Uber Lebe (Jean-Hubert Lebet)**, bivši ambasador Švajcarske na Kosovu
- Pjer Mirel (Pierre Mirel)**, član Upravnog odbora, Savet za inkluzivno upravljanje; počasni generalni direktor, Evropska komisija
- Kameron Manter (Cameron Munter)**, bivši ambasador SAD u Srbiji
- Igor Novaković**, saradnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje
- Aleks Roinišvili Grigorev (Alex Roinishvili Grigorev)**, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
- Joakim Riker (Joachim Ruecker)**, bivši šef Misije UN na Kosovu
- Kajl Skat (Kyle Scott)**, bivši ambasador SAD u Srbiji
- Karsten Fojgt (Karsten Voigt)**, bivši koordinator nemačko-severnoameričkih odnosa, Savezno ministarstvo spoljnih poslova Nemačke; bivši predsednik Parlamentarne skupštine NATO
- Mia Vukojević**, programski direktor, Zapadni Balkan, Fond braće Rokfeler
- Hojt Ji (Hoyt Yee)**, bivši zamenik pomoćnika sekretara, Stejt Department SAD
- Samuel Žbogar**, bivši ministar spoljnih poslova Slovenije; bivši šef Kancelarije EU na Kosovu i bivši Specijalni predstavnik EU na Kosovu